

Dr. ALMÁSI ANTAL
ÁLTALÁNOS ÉS KÜLÖNÖS VAGYON
BIRÓI GYAKORLATUNKBAN

1. Felfogás dolga, meg tudunk-e barátkozni Szászgy Schwarz Gusztáv egyébként igen mélyreható észleletével,¹ hogy a természetes és a jogi személy elismerése tulajdonképpen mérőben ezek *vagyoni céljainak az elismerésével egyenlő*. Annyi azonban bizonyos és ezt Schwarz gondolatainak nagy mértékű továbbépítésével Meszlény Artúr véste jogi irodalmunk tudatába, hogy az általános és a különös vagyonok viszonyát csupán a *célazonosság és a célkülönbség* gondolataival tudjuk megérzéskíteni.²

Az általános és a különös vagyon szembehelyezésénél azonban nem szabad kiindulnunk abból, hogy egyszerű elszámolás merő lehetőségét is már egymástól különböző vagyon-tömegeknek tekintsünk.

Hiszen annak az oka, hogy gyakorlatunk a közszerzeményi „vagyon” és a házastársak különvagyonait többszörös ingadozás dacára sem tudja elég élesen *megkülönböztetni, valójában az*, hogy bírói döntéseink ezt figyelmen kívül hagyták és nem maradtak meg annál a felfogásnál, *amely szerint a közszerzeményi igény a házasság megkötésével keletkezett, de csupán a házasság megszűnésével esedékessé váló egységes követelés.*³

¹ „A jogi személy magyarázata” c. munkájában. Ez eredetileg a Jogállam 1907. évfolyamában, utóbb németül is megjelent „Rechtssubjekt und Rechtswert” c. alatt az Archiv für bürgerliches Recht 32. kötetében.

² A svájci polgári törvénykönyvről 1909-ben Budapesten és részletesen „Das Vermögen im bürgerlichen Gesetzbuch für das deutsche Reich und im schweizerischen Zivilgesetzbuch” c. 1908-ban Bernben megjelent rendkívül érdekes és tanulságos műveiben. L. főleg utóbbinak 37. és köv. oldalait. V. ö. Szladits Károly: „Szászgy Schwarz Gusztáv emlékezete” c. m. 15—16. oldalait is.

³ Így K. 5561/1930. Magánjogi Döntvénytár XXIV. kötet 130 oldal. 160. szám „Jogsabályaink szerint a közszerzemény az a tiszta vagyon-

Ha ugyanis a közszerzemény *egységes*, bár a házasság tartama alatt szerzett vagyontárgyak szerint értékében változó követelés, *akkor nem szólhatunk közszerzeményi vagyontömegről*. És pedig annak dacára sem, hogy ennek a követelésnek a mértéke a sokféle, a házasság tartama alatt szerzett vagyontárgyak értékéhez igazodik is. *Vagyonhoz több kell, mint egy követelés. Vagyon és külön vagyon mindig a jogalany egysége által egybefoglalt jogosultságok többségével kapcsolatos.*

Ezért vagyon a közszerzemény akkor, ha azt a házasság tartama alatt szerzett egyes jogosultságokban látjuk, amelyek felét minden házastárs követelheti.⁴ *És ezért nem vagyon a közszerzemény*, mielőtt ettől eltérőleg abból indulunk ki, hogy a közszerzemény *oly törvényen alapuló egységes követelés, amely mindegyik házastársnak értéktöbbletet biztosít. És pedig azt az értéktöbbletet, amely a házasság tartama alatt a másik vagyonában beállt.*⁵

Gyakorlatunk már most ezekkel a felfogásokkal váltakozva próbálkozik. Akadunk oly döntésekre, amelyek gyakorlati következményeket vonnak le⁶ a *közszerzemény követelési jellegéből*. És ismét olyanokra is, amelyek élesen hangsúlyozzák, hogy a közszerző házastárs a házasság ideje alatt szerzett dolgokra *tulajdont, az ily jogokra pedig egyéb állagjogosultságot nyer annak dacára, hogy azt csupán a házasság megszűntével érvényesítheti is.*⁷ De oly közvetítő álláspontra is

érték, amely mindenik házastársnak a szerzeményi közösség megszűntekor meglevő vagyonában különvagyónának és az adósságok levonása után fennmarad“.

A 41. sz. TŰH azzal indokolja meg a perfeljegyzés megtagadását, hogy a házasság megszűnte előtt nem lehet meghatározni, van-e közszerzemény? Ez még nem gátolná a feltételes telekkönyvi tulajdon kitüntetését. Ily akadály csak akkor forog fenn, ha abból indulunk ki, hogy a közszerzemény nem ad tulajdonjogot.

⁴ Igy K. 5793/1930. M. DT. XXVI. 51/59. sz.: „a közszerzemény tárgya az a vagyonszaporulat, ami a házastársaknak a szerzeményi közösség megszűntekor meglevő összes vagyonából különvagyonuk levonása után fennmarad“.

⁵ Most megjelenő döntések sem foglalnak el egységes álláspontot.

⁶ Igy K. azt, hogy a vagyon állagának a változása a közszerzeményi igényre befolyással nincs. K. 5561/1930. M. DT. XXIV. k. 130/160. II. alatt.

⁷ „A közszerző házastársakat a szerzett dolgokra nézve tulajdonjog illeti, amely már a szerzéskor létesül, de a házassági kötelék megszűntekor válik érvényesíthetővé“. K. 2876/1933. M. DT. XXVII. k. 66/83. sz.

bukkanunk, amely a tulajdoni igényt ugyan kirekeszti, de a közszerzőnek mégis oly közelebbről meg nem határozott jogot ad, amely igényperrel harmadik személlyel szemben is érvényesíthető.⁸

Mindezek a viták részben tudatosan, részben félig öntudatlanul is a körül forognak, vajjon a közszerző házastársát a közszerzemény révén mi illeti: a házasság megkötésével törvénytől fogva létesült követelés a másik házastárs vagyonszaporulatának a felére, avagy pedig ugyanígy keletkezett és a házasság megszűnésének felfüggesztő feltételéhez fűzött tulajdonjog, vagy egyéb állagjog a másik házastárs külön vagyonához tartozó ama jogokból, amelyeket ez a házasság tartama alatt forgalmi alapon szerzett. Mindkét felfogás elképzelhető. A magam részéről az alábbiaknál fogva a közszerzeményi követelés felvételét tartom indokoltnak.

Oly házastárs, aki a törvény alapján a 41. számú teljesülési határozat szerint a házasság tartama alatt szerzett ház felére vonatkozó „tulajdonjogát“ sem bekebelezéssel, sem előjegyzéssel, sem perfeljegyzéssel nem biztosíthatja, aki a házasság tartama alatt az elidegenítésekkel szemben azok eredeti érvénytelensége dacára nem indíthat törlési pert a házastársával rosszhiszeműen összejátszó ellen, sőt, aki a házasság megszűnéséig kénytelen tűrni, hogy az ingatlant harmadik vagy negyedik kézre juttassák és így végeredményben azt előle elvonják, az minden inkább, mint dologi jogosult, vagy pláne tulajdonos.⁹

A közszerzeményi követelésnek összejátszás ellenében harmadik személlyel szemben való megvédése a forgalmi jóhiszem alapján még érthető. A közszerző tulajdonosnak dologi védelem nélkül hagyása ellenben merőben érthetetlen és indokolatlan. Mindaddig, amíg a 41. számú teljesülési határozat fennálló jog, pedig azt még legújabb döntéseink is annak veszik, a közszerzeményi vagyontömeg, helyesebben a

⁸ K. 25/1934. M. DT. XXVII. k. 140/153. sz.

⁹ A felhívott bírói döntésekből kivehető ugyan, hogy a rosszhiszemű összejátszás ellenében védelemnek van helye. De ez a 41. sz. TÖH mellett legfeljebb csak akkor járhat természetbeni visszajuttatással, ha az illető ingatlan még az összejátszó, vagy annak ingyenes jogutódja kezén van. És ekkor is csak az időközben jóhiszeműleg szerzett telekkönyvi terhek sérelme nélkül.

közszerzeményi vagyontömegek, mert hiszen mindegyik házastárs közszerzeményi vagyonáról kellene szólnunk, úgy vélem merő konstrukcionális kifejezések, amelyeket kellő tartalommal nem tudunk megtölteni. Ezen az sem változtat, hogy a közszerzeményi követelés nem mindig pénzben nyer kielégítést. Hiszen a közszerzeményi vagyon fogalmának elvetése mellett sincs akadálya annak, hogy a közszerző követelésének a tárgyát ne pusztán a vagyonszaporulat felének pénzbeli egyenértékében, de abban lássuk, hogy ezt az értéktöbbletet a jogosult akár az egyes vagyontárgyakra vonatkozó állagjogsultságok fele részében, akár pedig azok készpénzbeli egyenértékében kapja meg aszerint, amint az egyik vagy a másik kielégítési mód mutatkozik megfelelőbbnek, vagy méltányosabbnak.

De ha a jogosult természetbeni kielégítést kap is, ezt csupán mint a kielégítő házastársnak a házasság megszűnése utáni különös jogutódja kapja. Nem pedig mint annak a házasság megszűnésének pillanatában a törvény erejénél fogva társtulajdonosa, vagy társjogosultja.

Hogy ennek gyakorlati kihatásai mily fontosak és szerteágazók, arra itt csak utalhatok.

2. Ugyanazok a kérdések, mint a közszerzeménynél, felmerülnek más „számlási alvagyonoknál” is.¹⁰ Az ági és a szerzeményi „vagyonok” elkülönítését felette megnehezíti, hogy bírói döntéseink a priori abból indulnak ki, hogy itt mindig két egymással szembenálló vagyontömegről van szó, holott gyakran csak az forog kérdésben, vajjon az örökhagyó egységes vagyonának mily része jut az egyik, milyen egy másik örökösnek?

Az eldöntésnél kettőre kell ügyelnünk.

Első sorban az illető vagyontárgy eredetére. Ezt a gyakorlat figyelembe is veszi. Azután — és pedig a vagyontárgy eredetének a fontosságával vetekedően — lényeges az is, *miként jut a szóban forgó vagyontárgy az örökös vagyoni körébe?*

Azon módon, amint az az örökhagyó vagyonában volt? Avagy pedig az örökhagyó általános szerzeményi örökösének

¹⁰ A dologi alvagyontól ezt megkülönbözteti Szladits: Vázlat I. k. 90. oldal „számlási alvagyon”.

a vagyonkörén át akként, hogy ezt az örököszt akár a vagyontárgy átruházásának a kötelessége, akár pedig az a kötelesség terheli, hogy a vagyontárgy hárulásakor, avagy az örökhagyó vagyonába való kerülésének az ideje szerint számítandó pénzértékét az ági örökösnek juttassa?

Előbbi esetben az ági örökös már a hárulás pillanatában is dologi jogosult, utóbbiban csak jogcíme van arra, hogy a szerzeményi örökös a dolgot vagy egyéb vagyontárgyat, esetleg pedig nem is ezt, de csupán ennek megfelelő pénzbeli egyenértékét reá ruházza, neki juttassa.

Idevonatkozó elvi határozataink ingadoznak. Célszerűségi szempontok által vezéreltetve majd azt hangoztatják, hogy az ági vagyon az ági örökösnek természetben ítélendő meg. Ez alatt azt értik, hogy a vagyontárgy a hárulás idejétől fogva ipso jure az ági örökös dologi vagyonkörébe ment át.¹¹ Majd ismét és *pedig oly körülmények alapján, amelyek tulajdonképpen csak a későbbi perben tisztázhatók és csupán az ezt befejező konstitutív bírói ítélet útján dönthetők el, arról szólnak, hogy az ági örökös csak pénzbeli követelést érvényesíthet még abban az esetben is, ha az ági vagyontárgy az örökhagyó hagyatékában megvan.*

Ez sokszor méltányos lehet. De tagadhatatlan, hogy egyúttal nagy jogi bizonytalansággal is kapcsolatos, mert hiszen csak az öröklési perben kiderült tényektől teszi függővé azt, hogy az ági örökösnek kezdettől fogva mily jog jutott: tulajdon-e, egyéb abszolút erejű állagjog-e, avagy dolog adására irányuló, vagy pénzkövetelés?

Bírói gyakorlatunk mindezekben — úgy tetszik — határozatlan. MMT¹² pedig úgy a közszerzeménynél, mint az ági öröklésnél is ezeknek a kétségeknek csupán *egy részét* oszlatja el. Világossá teszi ugyan, hogy a jogosult vagyontárgyak ki-

¹¹ V. ö. a 229. és 230. sz. elvi határozatokat PH. T. II. kötet 48—51. oldal.

¹² V. ö. MMT 154—158. §§-ait, amelyek a közszerzeményi vagyonérték megosztásáról szólnak, ezen belül pedig vagyontárgyak kiadásáról rendelkeznek, továbbá az ági öröklésről rendelkező 1795—1811. §§-ait, amelyek ági vagyon kiadását hangsúlyozzák, de azt is, hogy az ági vagyontárgyak az ági vagyonérték keretén belül *természetben* követelhetők. Nyitva maradt ennek a követelésnek a tartalma: dologi igény-e az, avagy követelés adásra?

adását követelheti és hogy ezt vagy természetben, vagy pénzértékben teheti. *De itt is homályban hagyja, hogy a jogosult joga megnyílásának a pillanatában mit kap: tulajdont, más abszolút erejű állagjogot, avagy pedig csupán ezek adásának, illetve a vagyontárgy értékének a követelését?*

MMT homályosságának az oka szintén az, hogy az sem tudott szabadulni az ági „vagyon“ és a közszerzeményi „vagyoneérték“ terminus techníkusaiban rejlő bizonytalanság következményei alól.

Pedig az elszámolási „vagyonok“ tekintetében még a látszatát is el kellene kerülni annak, hogy az elszámolás kétféleképp is történhetik: dologi alapon is, kötelmi alapon is. Vagy a készpénz, vagy az állagkiegyenlítés alapjára kell helyezkedni. A jogosult szempontjából gyakran ez utóbbi látszik indokoltnak. Akkor azonban — a szükséges kivételek statuálásával — módját kell ejteni annak, hogy a jogosult mindazokat és főleg mindazokat a telekkönyvi biztosítási intézkedéseket is elérhesse, amelyek a felfüggesztő feltételhez fűzött abszolút vagyoni jogosultsággal kapcsolatosak.

Hogy biztos szabályozás ily kérdésekben is lehetséges, annak példája a csendes társaságról szóló törvényes intézkedés, amely a csendes társ elszámolás jellegű „külön vagyonára“ azt rendeli, hogy az *kizárólag pénzben szolgáltatandó vissza*.¹³

3. Miként a kétféle jogosult közötti elszámolásnak a pusztá lehetősége, úgy az sem elegendő az általános és a különös vagyon szembehelyezéséhez, hogy az általános vagyon jogosultja vagyonának egy részét tetszésétől függően bár külsőleg felismerhetően is a többitől elválasztja és azt akár külön szervezettel is, ellátja.

*A köztestület, amely világítási,¹⁴ közúti, vasúti vagy egyéb vállalatot létesít, anélkül, hogy ezt a kereskedelmi jogban elismert társasági formák egyikébe öltöztetné, nem teremtett különvagyonot.*¹⁵ Gyakorlatunk ennek megfelelően az illető köztestületet nem is sújtja azzal a költségtöbblettel, amely azáltal

¹³ V. ö. 1930:V. tc. 120. §. és Kert: 105—106. §§.

¹⁴ Pl. Budapest főváros Elektromos művei v. ö. K. 5916/1933. JH. VIII. évf. 301. oldal, 845. szám. Hasonló a főváros és az ezáltal létesített cipőüzem viszonya K. 5431/1934. szám.

¹⁵ Persze a kereskedelmi társasági forma létesítésével sem. Ezzel t. i. szintén nem külön vagyon, hanem egészen új vagyon létesül.

keletkezett, hogy a hitelező az általános vagyon urán felül az illető vállalatot vagy üzemet külön is perbe vonta.¹⁶

Viszont ezt rendelő jogszabály hiányában nem veszi gyakorlatunk külön vagyonnak azt sem, amely felismerhetőleg előbb egy más vagyon volt, amely mint ilyen is került a jogosulthoz, amely csak is ő hozzá került, de amely mégsem szűnt meg önálló vagyonnak lenni. Ezért nem külön vagyon, de kifelé: *harmadik személyekkel szemben igenis önálló* annak a részvénytársaságnak a vagyona, amelyet egy másik részvénytársaság alapított és amelynek összes részvényei az alapító részvénytársaság birtokában és tulajdonában vannak.¹⁷ Az általános vagyon jogosultja szempontjából e részvénytársaság csupán az általános vagyon önállótlan alkotó része.

*Általános és különös vagyon jogi értelemben veendő szembehelyezéséhez mindezeknél több szükséges. Egyfelől az általános és a különös vagyon urának: a jogosultnak az azonossága. Másfelől e vagyon ura bizonyos céljai önállóságának tárgyi jogszabály által való elismerése. És pedig akként, hogy parancsoló erejű tárgyi jogszabály a kétféle vagyontömeget egymástól eltérő elbánásban részesítse.*¹⁸

A célazonosság, az általános vagyon jogosultjának a céljai és az érdeke a különös vagyonból ki nem rekeszthető.

*Ahol valamely vállalat kizárólag a maga, ellenben az általános vagyon jogosultja nevében és érdekében törvénynél fogva nem szerezhet jogokat és nem is vállalhat kötelezettségeket,*¹⁹ ahol az általános vagyon urának a hitelezői ipso jure és feltétlenül ki vannak zárva attól, hogy esetleg a különös va-

¹⁶ V. ö. az 5916/1933. számú határozat indokolását: „... a III. rendű alperesi cég jogai és kötelezettségei valójában az I. rendű alperes jogaival és kötelezettségeivel azonosak és ezek érvényesítésére és teljesítésére az I. rendű alperes (t. i. a főváros) van jogosítva és kötelezve.”

¹⁷ V. ö. K 2343/1933. Hiteljogi Dt. XXVII. kötet 135. oldal 127. szám.

¹⁸ A külön vagyon e feltétlenül megkívánt kritériumára először Mészlénny Artúr figyelmeztetett, aki ezt a parancsoló jellegű szabályt a vagyoni jogképeség szervezeti jogi tartalmára vezeti vissza. V. ö. A svájci polgári törvénykönyvről c. műve számos helyeit és főleg annak 334. és következő oldalait.

¹⁹ T. i. ipso jure, ügyletileg persze úgy a perlésnél is, mint az anyagi jog szempontjából is az általános jogosult helyett esetleg eljárhat ugyan a különös vagyon szerve is. De ez sem lesz más személy, mint az általános vagyon jogosultja, csak annak másik szerve.

gyonból ők is kielégítéshez jussanak, ott már két egymástól idegen vagyronról, nem pedig egy általános és egy különös vagyronról kell szólnunk.

Viszont célkülönbözőségnek is kell mutatkoznia ahhoz, hogy a különös vagyron szabályai gyakorlatiakká váljanak.

E körül nincs ugyan kizárva az általános vagyron' érdekeinek a figyelembevétele sem. Amidőn a 67. számú jogegységi határozat annak a feltevése mellett, hogy a legelőtársulat nem önálló jogi személy, de a törvény rendelkezésénél fogva sajátos módon szabályozott különvagyron, megállapítja, hogy a volt úrbéri birtokosok közösen használt erdejének állagára nem lehet végrehajtást vezetni, vagy egyébként jelzálogjogot szerezni olyan követelés fejében, amely a volt úrbéres erdőbirtokosok közgyűlésének határozata alapján felvett kölcsön vagy egyéb ügylet következtében állt elő, ezzel azt az alapgondolatot juttatja kifejezésre a bírói gyakorlatban, hogy *a külön vagyronnál az övétől különböző forgalmi célok érvényesítése alkalmával sem hagyható figyelmen kívül az általános vagyron jogosultjának az érdeke sem.*²⁰

Persze valójában a különös vagyronok létesítését ezeknek az idegen céloknak az előtérbe nyomulása teszi szükségessé.

Hiszen épen a célkülönbözőség az, amely a csődbeli és a kényszeregyességbeli különvagyronok, a csődön belül pedig ismét az ingatlan csődbeli külön vagyron törvényi engedélyezésének, sőt azok parancsolóan előírt létesítésének az alapoka. És ugyancsak a hitelezőknek vagyis harmadik személyeknek az általános vagyron urától különböző, azokkal ellentétes érdekei magyarázzák meg a beolvasztó és a beolvadó részvénytársaságok vagyronainak a viszonyát is. *A beolvasztó részvénytársaság vagyrona az általános, a beolvadóé a különös vagyron.*²¹

Íratlan jogrendszerünkben, amely a különös vagyronokról nem kódex jellegű, hanem csupán alkalmi rendelkezéseket tartalmaz, ez utóbbiakból vont analógiákkal kell dolgoznunk. *Ezek közös elvi alapját abban találhatjuk, hogy a különös vagyronnál az általánossal azonos jogosultat, a külön vagyron létesítésére és fenntartására vonatkozó törvényes engedélyt, az általános és a*

²⁰ V. ö. Ig. Közlöny 43. évfolyam 180—181. oldalait IV. alatt.

²¹ Ez a kt. 208. §-ának 1. és 2. pontjából nyilvánvaló.

különös vagyonok közötti célazonosságot is, de az azok közötti célkülönbözőséget is megkívánjuk.

4. Gyakorlati az általános és a különös vagyon viszonya azoknál a jogvitáknál, amelyek a külön vagyon képviselőjére, rendelkezésére, kezelésére, az abba belépő és az abból kilépő vagyontárgyak hovatartozására, az általános és a különös vagyon egymás közötti forgalmára, végül az általános és a különös vagyonra nehezedő felelősségre vonatkoznak.

Amennyiben mindezek kimerítő szabályozást nyertek, nincs róluk mit töprengeni. *De irányelvekre van szükség ott, ahol a források e kérdések egyikéről másikáról hallgatnak, vagy csak homályosan szólnak róluk. Ellenben abból, amit tartalmaznak, mégis kétségtelen annyi, hogy különös vagyonról akarnak intézkedni.*

5. *A különös vagyon képviselője eltérő forráshely hiányában az általános vagyon jogosultját illeti.*

És pedig akként, hogy a különvagyonnra vonatkozó képviselői minőség feltüntetése nem is szükséges. *Ez folyik abból, hogy a különös vagyon jogosultja azonos az általános vagyonéval.* Innen fakad az a fentebb már érintett joghatás, hogy a különvagyonnak mint ilyennek a perbevonása sem más személy útján, sem más meghatározással nem szükséges és hogy az ilyen külön megjelöléssel, vagy meghatározással okozott költségek az általános vagyon jogosultjával szemben az ellenfelet terhelik akkor is, ha a külön vagyonra szóló marasztalás egyébként helyet foghat.²²

Ez azonban csak ott áll, ahol a célkülönbözőség, illetve a külön vagyonnak harmadik személyek, rendesen a hitelezők érdekében történt létesítése folytán a képviselői és a kezelési jog nincs más személyre ruházva.

Ezért perelhet és perelhető az általa kezelt külön vagyon képviselőjében is az az özvegy, aki férje jogán (özvegyi joga alapján) birtokolja és kezeli valamely részvénytársaság összes részvényeit.²³ Ezért perelhető és szállhat perbe a beolvasztó részvénytársaság is a beolvadó által és az ez ellen indított perekben.

Forráshely dacára is — úgy tartom — még mindig abból

²² V. ö. K. 5431/1932., 5916/1933., 6133/1933. stb.

²³ K. 4735/1933. JH. VIII. évfolyam 237. old. 668. sz.

kell kiindulni, hogy kétség esetében a különös vagyon képviselőtének a joga az általános vagyon jogosultját illeti, úgy a forrásilag megszabott külön képviselő mellett, mint azokban az ügyekben, amelyeket a forráshely kifejezetten, vagy felismerhetőleg a külön képviselő jogkörébe nem utal, tőle függetlenül is.

Ebből mérítette alapját az a gyakorlat, amely a háború tartama alatt a távollevő fél vagyonát külön vagyonsként kezelő gondnoktól megtagadta úgy az állagelidegenítés, és főleg a külön vagyonba tartozó ingatlanállagának elidegenítési jogát, mint az ily elidegenítésekre vonatkozó jogvitákban²⁴ a távollevő perbeli képviselőtetre vonatkozót is.

Az általános jogosult cselekvőképességi korlátjai természetesen a külön vagyon képviselőtetre vonatkozó szabályt is megfelelően módosítják.

6. A külön vagyon kezelése a leggyakorlatibb esetekben nem az általános vagyon jogosultját illeti.

Igy nem akkor, ha az általános és a különös vagyon elválasztását az teszi szükségessé, hogy a több jogosultságból álló egységes vagyontömegre harmadik személy ugyancsak egységes és huzamosabb tartamú abszolút joghoz jutott.

Főpélda az özvegyi jog, amelyet az özvegy férjének a hagyatékára mint universitas rerum et iuriumra nyer. Itt a harmadik személy, az özvegy *jogának a tartalma az*, amely a külön vagyon kezelését az özvegyre ruhazza.²⁵ Legalább is addig, amíg annak terjedelme bírói ítélet által össze nem szorúl.

Akadhatunk más hasonló tényállásra is: az apának és az anyának haszonélvezete a gyermek vagyonára, mint egységre szintén idevág.²⁶

Ott, ahol a vagyon tulajdonképen csakis a kezelési jog átengedésének a következményekép tömörül külön, természetesen a kezelés a külön tömörülés idejére *kizárólag* a kezelési jogosult jogkörébe ment át.

Ide vág az a számos bírói döntés, amely annak a hangsúlyozása mellett, hogy itt a nő külön vagyonáról van szó,

²⁴ V. ö. Kovács Marcel: A Polgári Perrendtartás Magyarázata II. kiadás. 263. oldal, C. pont.

²⁵ K. 2186/1933. JH. VIII. évfolyam 116 oldal, 321. szám, egész általánosságban v. ö. a 70. számú JEH indokolását is.

²⁶ Gyámi t. 16. és 35. §§-ait.

mégis megtagadja tőle azoknak a vagyontárgyaknak a kezelését is, amelyeket ő a házasság céljaira — bár visszavonható megbízással a férj kezelésébe utalt.²⁷

Azonban ezek mégis csak kivételek. Ahol még pedig szigorúan forgalmi elveket uraló esetre is a törvény az általános vagyon urának a kezelési jogát hangsúlyozza, annak dacára is, hogy a külön vagyon törvényes létesítésének az alapja minden kétséget kizáróan az általános vagyon urának az érdekeivel ellentétés harmadik személyek: a hitelezők érdekeinek a figyelembevételére, *ott — úgy tartom — a szabály mégis csak az, hogy kétség esetében a különös vagyon kezelése és az a fölötti rendelkezés is az általános vagyon urát illeti.*

7. *A különös vagyonokról szóló forráshelyeink legtöbbje a külön vagyonra vonatkozó rendelkezés lehetőségét az általános vagyon jogosultjának nem adja meg.* És pedig rendszerint annak a hangsúlyozása mellett, hogy ez a három jogosultság egy személy jogkörébe tartozik.²⁸ Hiszen a rendesen harmadik

²⁷ Ezek kiinduló pontja a 412. számú elvi határozat, amely szerint a férj, aki a nő különvagyonát ennek a megbízása alapján kezeli, a külön vagyon jövedelmeiről nem tartozik elszámolni. Gyakorlatunk ugyan sokszor hangsúlyozza, hogy a nőt — elvben — a külön vagyona feletti rendelkezési jog is megilleti. Így 732. EH, továbbá K. 9198/1929. (JH. 3. évf. 1430. sz.). Azonban különösen a házastársak közös használatára szolgáló tárgyak tekintetében ezt a rendelkezési jogot mégis állandóan megtagadja: K. 1029/1929. (JH. IV. évf. 225. sz.), K. 9124/1927. (JH. II. 665. sz.), K. 5396/1928. (JH. III. 644. sz.), K. 4367/1928. (JH. III. 886. sz.), K. 8437/1928. (JH. III. 707. szám) stb. Csak ott hajlandó azt megadni, ahol a nő külön vagyonba tartozó dolog vagy a férjnek a nő személyes céljaira szolgáló ajándéka, vagy pedig egyébként a nő megélhetéséhez elengedhetetlenül szükséges. A bírói döntésekből ezért ellenkezően hangzó alaptenorjuk dacára is a magam részéről csakis a szövegben adott elvet vélem kiolvashatónak.

²⁸ Ez legélesebben a csődtörvény 100. §-ából tűnik ki, amely szerint a tömeghez tartozó vagyon tekintetében a képviseleti, továbbá a kezelési és rendelkezési jogot a csődtörvény korlátjain belül a tömeggondnok gyakorolja. Ugyanez a felfogás olvasható ki — bár korántsem oly világosan és határozottan — a kényszeregyességi rendelet 20. §-ából is. Kt. 208. §-a ugyan eltérően intézkedik, de ezt a benne foglalt fokozott igazgatósági felelősséggel, amely a beolvasztó részvénytársaság vagyoni felelősségéhez járul, egyensúlyozza. Az özvegyi jog tartalma arra utal, hogy az özvegyi jog tartamára a különös vagyon ez esetében a rendelkezési jog az általános vagyon jogosultját és a külön vagyon hasznélvezőjét együttesen illeti.

személyek céljait²⁹ vagy egyáltalán nem, vagy legalább is nem kizárólag az általános vagyon jogosultjának a céljait szolgáló külön vagyonok törvényhozási rendeltetését megghiúsítaná, ha az általános vagyon jogosultja a rendelkezéseivel a külön vagyont csökkenthetné, vagy egészben el is enyészthetné.³⁰

Különösen élesen jut a rendelkezési jog tekintetében fennálló korlát kifejezésre ott, ahol a külön vagyon teremtése ugyan az általános vagyon urának elhatározására vezethető vissza, de a külön vagyonná tömörülés a törvény által *rendkívül fontosnak tartott* érdek megvalósítását segíti elő.

Ezért vesztí el a nő a külön vagyona feletti rendelkezési jogát — a kezelési megbízás tartamára, ha vagyonának kezelését a házassági életközösség folytatásának és elősegítésének a céljaira a férjének engedte át.^{30a} A rendelkezési jog elvesztését bírói gyakorlatunk ezekben az esetekben oly lényegesnek tartja, hogy azt a nőnek még akkor sem adja meg — ha a nő életközösségét megbontotta és ezzel tulajdonképpen a kezelési megbízást tárgytalanná is tette. Ennek az oka ugyan a családi kapcsolat lazítását tudatosan akadályozni törekvő családjogi gyakorlatunk, illetve az ebben kifejezésre jutó erkölcsi fel fogás.

Annyit azonban kiolvashatunk úgy a forgalmi szempon-
tokra ügyelő forráshelyeinkből,³¹ mint a családerekölcsi alap-
elvekre visszanyúló szokásjogunkat visszatükröztető bírói
gyakorlatunkból is, hogy *az általános vagyon jogosultjának az érdekeitől merőben különböző, avagy az övétől különböző érdekeket is védő különvagyonra vonatkozó rendelkezések (át ruházások, lemondások, átváltoztatások) joga kétség esetében nem az általános vagyon jogosultját illeti. Legalább is nem őt egyedül illeti.*

A vonatkozó forráshelyek értelmezésének a kérdése, ily forráshely hiánya esetében pedig a külön vagyon céljának a vizsgálata vet azután világot arra, vajjon a külön vagyon ön-

²⁹ A hitelezők, a férj, az özvegy stb.

³⁰ L. 412. sz. EH és a 27. sz. jegyzetben felhívott bírói döntéseket. Végső fokon ez az alapelv akadályozza meg a feleséget is abban, hogy a haszonélvező férj rovására az ingatlanához jusson. A 732. EH csak a dologi jogi elvekről szól.

^{30a} V. ö. az előbbi jegyzetben említett eseteket.

³¹ Főleg a kt. 208. és a csödt. 100., valamint a ke. 20. §§-aiból.

álló tömörítésének az idejére, esetleg és mindaddig, amíg a külön vagyon önállósítása által megvalósítani célzott fontos törvényhozási irányelv ezt indokoltá teszi azon túl is, a rendelkezési jog kit illet, az általános vagyon jogosultját és valamely más személyt, együttesen,³² esetleg ideiglenesen senkit sem, avagy egy a rendelkezés jogával felruházott külön szervet?

8. *A vagyonállag változásának főkérdése, hogy a belépő új dolgok a többi az illető vagyonban már benne lévőekkel egy egységbe olvadnak.* A vagyonba belépés és a vagyonból kilépés viszonya, tehát az, hogy az újonnan szerzett dolgok az elavultakat, vagy a vagyonból rendelkezések útján kiváltakat helyettesítik.³³

Hogy viselkedik már most bírói gyakorlatunk a különös vagyon helyettesíthetőségének ebben a kérdésében?

K. kimondotta, hogy a külön vagyonba tartozó gazdasági felszerelés és állatállomány felhasználása után újonnan beszerzett ingók nem a külön vagyonba kerülnek, de közszerzeménynek tekintendők.

Ezzel és pedig annak dacára, hogy a külön vagyon a házasság tartamára létesült és így nem számolási, de dologi erejű külön vagyonról volt szó, a külön vagyonnak dologi helyettesítés útján való kiegészülését megtagadta.

Ezt azonban mégse magyarázhatjuk akként, hogy vagyonjogunkban ez az általános elv azokban az esetekben is, amelyekről forráshely nem rendelkezik. A női külön vagyon dologi helyettesíthetőségének érvényesülését az akadályozza, hogy a helyettesítés elismerésével gyakorlatunknak fel kellene áldoznia az ezzel ellenkező szerzeményi és közszerzeményi vélelmeket, amelyek pedig a házasságvagyonjogi kérdések elbírálásához okvetlenül szükségesek.

³² A férjet és a nőt, az özvegyi jogot gyakorló özvegyet és az álagörököt stb.

³³ K. 3231/1930. III. V. évfolyam 496. szám következőképen érvel: „A házastársak különélésének időpontja és a házasság megkötése, illetve a birtok megosztása között 30—35 évi időköz van, amely alatt rendes gazdálkodás mellett az állatállomány és a felszerelés kicserélődik, ilyen körülmények között pedig az a jogi álláspont nem lehet helyes, hogy ezek az ingók azt az állatállományt és felszerelést helyettesítik, amely ugyanabban a fajban és mennyiségben a házasság megkötésekor az alperesnek, birtokában volt“ ...

A fenthivatkozott döntést azért kivételnek kell tekintenünk.

A szabályt a 497. számú elvi határozatban a haszonbérbeadó és haszonbérelő közötti viszonyban, valamint a 431. számú elvi határozatban a tulajdonos és a haszonélvező viszonyában is kifejezésre jutott *gondolatmenetre* alapítanám. *Akként szól, hogy kétség esetében a különös vagyonba való belépés és kilépés egymást kiegészíti, hogy a rendes gazdálkodás során a különös vagyonból kilépő elhasznált vagy elidegenített dolgokat a hasonnemű újonnan belépők pótolják.*

9. Bírói gyakorlatunk mit sem szól arról, vajjon a külön vagyont alapító tények, sem pedig arról, vajjon az alanyi jogokat mozgató tények az általános és a különös vagyon közötti viszonyban miként hatnak. Csődtörvényünk, valamint kereskedelmi törvényünk idevágó rendelkezései mindenesetre annyit tartalmaznak, hogy különös vagyont alapító tény egyetemes jogutódláshoz hasonló jellemvonásokat is felmutathat.

Kt. 208. §. szerint a beolvasztó részvénytársaság a beolvadónak vagyonát mint külön vagyont egy ütéssel szerzi meg. Ez az egyes vagyontárgyakra vonatkozó dologi átruházási ügyleteket feleslegessé teszi, ami alól a beolvadó részvénytársaság ingatlana *sem kivétel*.³⁴

Mégis minthogy a jogosult személye alapján nem változik, hanem a különös vagyon saját céljának erősebb hangsúlyozása következtében az csupán háttérbe szorul, — a különös vagyonnak az egyetemes jogutódláshoz hasonló alapítása a kivétel. *Szabályként a különös vagyon alapításához valamely singularis successiot eredményező jogi tény szükséges.*

10. *A magyar magánjogban is fennálló elv, hogy az általános és a különös vagyon között mindazok a jogviszonyok lehetségesek, amelyek egyébként csupán két egymástól független vagyon között szoktak előfordulni.*³⁵

Hogy ez lehetségessé teszi-e a saját dolgokon való idegen dologbeli jogosultságokat azon a kereten kívül is, amelyet az 1927:XXXV. t.-cikk engedélyez, arról egyelőre vitatkozhatni. Kizártnak ezt nem vélem.

³⁴ Ez ingatlanok tekintetében a tulajdon átírása előtt ugyanoly telek-könyvön kívüli hárulás útján történik, mint az öröklés esetében.

³⁵ V. ö. Thur: Allgemeiner Teil des BGB I. kötet 334—335. oldalait.

Az általános és a különös vagyon közötti forgalmi jogi cselekményeken belül fontos a két vagyon közötti rendelkezések és egyéb alakítási jogoknak a gyakorlása. Beszámítás, lemondás, megtartási jog gyakorlása, megtámadási akaratnyilvánítások, a jóhiszemű dologszerzés és jogszerzés tényállásai és joghatásai itt több mint egy nehéz kérdés elé állítanak. Főleg azért, mert mindezek a két egymással szembenálló vagyonton felül még két egymástól különböző *jogosult* is feltételeznek. A különös és az általános vagyonok pedig két eltérő vagyontömeg képét mutatják ugyan, de azokat végeredményben mégis csak egy vagyoni jogosult bírja.

A különös vagyonok ama csoportjában, amelyet a jogosulttól különböző érdek megóvása teremt, ezek a tényállások inkább lehetségesek. Hisz ezeknél a külön vagyonoknál a kezelési, rendelkezési és képviseleti jogok más személyt illetnek, mint a tulajdonképeni jogosult. Itt tehát nincs, de legalább is nincs külső akadály annak, hogy a két vagyon között ily akaratnyilvánításokat is megengedjünk.

De vajon a kétféle vagyontömeg útját állja-e például annak is, hogy adott esetekben a kötelelem teljesítésének parancsoló szabállyal előírt hatását is kirekessze? Lehet-e az általános vagyon szempontjából teljesítés az, ami a különös vagyonton belül nem számít ilyennek vagy viszont?

Ezek oly kétségek, amelyekre csak az életnek kell válaszolnia. A fejlődés iránya inkább arra mutat, hogy az általános és a különös vagyonok szembenállása esetében, ott, ahol ez akár a jogosultnak, akár a különös vagyon megteremtésével védeni célzott érdekcsoportnak az oltalmára szükséges vagy célszerű, az összes vagyonjogi forgalmi ügyletek és közömbös cselekmények, helytel közöl talán a tilos cselekmények vagyoni hatásait is úgy bíráljuk el, mintha két idegen vagyon közötti vagyoni eltolódások álltak volna be.

11. *A jogosult vagyona annak tartozásaiért a maga egészében felel. Van-e fokozat a különös vagyon és az általános vagyonnal való felelősség tekintetében?*

Némely különös vagyonnál forráshely utal arra, hogy a különös vagyon elsősorban azoknak a hitelezőknek felel, akiknek érdekében annak az elkülönítése bekövetkezett.

Másoknál ismét a hitelezők egyes fajai között különbsé-

get kell tenni. A forgalmi hitelezőket a gyakorlat ezekben az esetekben még ama hitelezők rovására sem rekeszti ki, akinek vagy akiknek az érdekében a különös vagyon létesült. És pedig akkor sem, ha ezáltal a különös vagyon tulajdonképeni célja csorbát szenved, vagy meg is hiúsul.

Kétség esetében és általános szabálynak a jogosult személyek egységénél fogva azt kell tartanunk, hogy eltérő forrás-hely hiányában a különös vagyon a forgalmi hitelezővel szemben épen úgy felel, mint a jogosult általános vagyona.
